

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan asiantuntijakuuleminen 10.3.2020

VALTIONEUVSTON KIRJELMÄ EDUSKUNNALLE OIKEUDENMUKAISEN SIIRTYMÄN RAHASTOSTA (U 2/2020 vp)

1. Tausta

Eurooppa-neuvosto vahvisti joulukuussa 2019 tavoitteen saavuttaa ilmastoneutraali EU vuoteen 2050 mennessä Pariisin sopimuksen tavoitteiden mukaisesti. Eurooppa-neuvosto korosti, että siirtyminen ilmastoneutraaliin yhteiskuntaan tulee tapahtua oikeudenmukaisesti ja sosiaalisesti tasapainoisesti ottaen huomioon jäsenmaiden erilaiset lähtökohdat. Komissio antoi 11.12.2019 tiedonannon Euroopan vihreän kehityksen ohjelmasta (Green Deal) ja Euroopan vihreän kehityksen investointiohjelmaa koskevan ehdotuksen 14.1.2020 (KOM(2020) 21 lopullinen). Vihreän kehityksen ohjelma koostuu Euroopan vihreän kehityksen investointiohjelmasta ja oikeudenmukaisen siirtymän mekanismista. Euroopan vihreän kehityksen investointiohjelmalla on tarkoitus saada liikkeelle yli 100 miljardin euron investoinnit.

Komissio on jo aiemmin, EU:n seuraavaa rahoituskehyskautta koskevissa esityksissään ehdottanut, että ilmastotoimiin ja ympäristöön liittyviin menoihin käytetään 25 prosenttia tulevan rahoituskauden talousarvion koko määrästä. Erityisesti yhteisen maatalouspolitiikan suunnitelmien, Euroopan aluekehitysrahaston ja koheesiorahaston sekä Horisontti Eurooppa -tutkimusohjelman varoja kohdentuu merkittävä määrä 25 prosentin ilmasto- ja ympäristötavoitteiden toteuttamiseen. InvestEU:n avulla on tarkoitus saada liikkeelle vuosina 2021–2030 yksityisiä ja julkisia ilmasto- ja ympäristöinvestointeja noin 279 miljardia euroa. Annettavan EU:n talousarviotakuun ansiosta EIP-ryhmä ja muut toteutuskumppanit voivat rahoittaa enemmän ja riskialttiimpia hankkeita ja saada mukaan yksityisiä sijoittajia. Lisäksi ohjelmaa rahoitetaan EU:n päästökaupparjestelmästä.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi muodostuu kolmesta pilarista: uusi koheesiopolitiikan rahasto, InvestEU-ohjelman erityisjärjestely ja Euroopan investointipankki –ryhmän tarjoama julkisen sektorin lainajärjestely.

Komissio antoi lainsäädäntöehdotukset koheesiopolitiikan roolista siirtymän tukemisessa 14.1.2020. Ehdotuksilla muutettaisiin komission 30.5.2018 antamaa ehdotusta jaetun hallinnon ohjelmien yleisasetuksesta (KOM2020) 22 lopullinen) ja perustettaisiin oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (Just Transition Fund, JFT) (KOM(2020) 23 lopullinen). Ehdotukset muuttaisivat yleisasetuksen soveltamisalaa siten, että siihen lisättäisiin oikeudenmukaisen siirtymän rahaston toimeenpanoa koskevat muutokset ja perustettaisiin uusi rahasto.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston rahoitus olisi 7,5 miljardia euroa EU:n monivuotisen rahoituskehityksen 2021-2027 otsakkeessa 3 (luonnonvarat ja ympäristö, mukaan lukien yhteinen maatalouspolitiikka YMP). Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta voisivat saada tukea kaikki EU:n jäsenvaltiot siirtymähaasteen suuruus, yhteiskunnalliset haasteet sekä jäsenvaltion taloudellisen kehityksen taso huomioon ottaen. Tuki keskitettäisiin kussakin jäsenvaltiossa niihin alueisiin ja aloihin, joihin siirtymä vaikuttaa eniten, koska ne ovat riippuvaisia fossiilisista polttoaineista tai hiili-intensiivistä prosesseista. Edellytyksenä on,

että kukin maa siirtää oikeudenmukaisen siirtymän rahastoon osan Euroopan unionin aluekehitysrahaston ja sosiaalirahasto+ -määrärahoistaan.

Euroopan komission 26.2.2020 julkaisemassa Suomen maaraportissa 2020 (SWD(2020) 525 final) nostetaan esiin, että Suomi on yksi suurimmista turpeen tuottajista ja suurin turpeen kuluttaja Euroopassa. Energiakäyttöön tarkoitettun turpeen tuotannon työllisyysvaikutusten arvioidaan olevan 2 300 henkilövuotta. Turpeen energiakäyttö vastaa hiili-intensiteetillään kivihiilen energiakäyttöä. Komissio katsoo, että turpeen tuotannon ja käytön vaiheittaisella lopettamisella voitaisiin tukea Suomen tavoitetta saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Harvaan asuttu Pohjois- ja Itä-Suomi (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi) olisi komission arvion mukaan alue, johon siirtyminen turpeesta hiilineutraaliin energiantuotantoon vaikuttaa eniten. Tästä syystä komissio ehdottaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston rahoituksen keskittämistä em. alueelle.

Suomessa on turvemaita 9,08 miljoonaa hehtaaria. Turvemaiden käyttö jakautuu seuraavasti: metsätalous 51,2 %, ojittamaton 32 %, suojelu 13,2 %, maatalous 2,8 %, turvetuotanto 0,8 %.

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut 21.2.2020 hallitusohjelman toteuttamiseksi hankkeen maankäyttösektorin ilmastotoimenpiteiden valmistelemiseksi, ohjaamiseksi ja seuraamiseksi.

2. Maa- ja metsätalousministeriön kanta

Maa- ja metsätalousministeriö tukee tavoitetta siirtymisestä ilmastoneutraaliin talouteen Euroopassa vuoteen 2050 mennessä.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto olisi EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) mukaisesta rahoituksesta erillinen rahasto, eikä se vaikuttaisi suoraan yhteisen maatalouspolitiikan I ja II pilareiden rahoitukseen ja sisältöön. Maa- ja metsätalousministeriö näkee kuitenkin useita sisällöllisiä yhtymäkohtia oikeudenmukaisen siirtymän rahaston ja yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksen kesken.

Yhteisen maatalouspolitiikan strategiasuunnitelman valmistelussa maa- ja metsätalousministeriö on suunnitellut toimenpiteitä, joilla tuettaisiin investointeja uusiutuvan energian tuottamiseksi maatiloilla sekä maatalouden ulkopuolisissa mikro- ja pienyrityksissä maaseutualueilla. Suunnitteilla on myös toimenpiteitä maaseutualueiden toimialarakenteen uudistamiseksi ja monipuolistamiseksi. Tukea on tarkoitus kohdentaa maatalouden ja maatalouden ulkopuolisten toimialojen aineellisiin ja aineettomiin investointeihin sekä uusien yritysten perustamiseen start-up-käynnistystuella. Suunnitteilla on myös muun muassa yleishyödyllisiä ympäristöinvestointeja sekä koulutusta.

Sisällöllisesti edellä mainitut yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot vaikuttavat saman tyyppisiltä kuin mitä ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoton asetukseksi oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamisesta mahdollistaa ja näissä teemoissa yhteensovitus rahastojen välillä on tärkeää tehdä huolella. Tämä varmistaisi rahoituksen saatavuuden kattavasti, mutta ei päällekkäisesti ja niin, että tukijärjestelmät olisivat ymmärrettäviä myös potentiaalisten tuensaajien piirissä.

Maa- ja metsätalousministeriö näkee, että turpeen käytön vähentämisen ja siitä luopumisen vaikutukset ulottuvat maaseudulle ja erityisesti siihen viljelijäväestöön, joka maatalouden ohella hankkii tuloja työllistymällä turvetuotannon tehtävissä kuten turpeen nostamisessa ja kuljetuksessa.

Maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan alueellinen oikeudenmukaista siirtymää koskevan suunnitelman valmistelussa on tarpeen analysoida Itä- ja Pohjois-Suomen lisäksi myös muiden relevanttien maakuntien tilanteet, koska turvetta tuotetaan ja käytetään myös em. alueiden ulkopuolella. Turvetta käytetään myös muihin kuin energiataroituksiin.

Vaikutukset ulottuvat todennäköisesti myös laajemmin alueen työllisyyteen kuin viljelijäväestöön. Turvetuotannosta poistuvia työpaikkoja voi olla vaikea korvata omalla alueella. Tuen kohdentuminen vain Itä- ja Pohjois-Suomeen saattaa estää työvoiman siirtymistä sinne, missä on tarvetta osaajista ja työvoimasta.

Uusi työpaikka voi löytyä myös oman alueen ulkopuolelta. Maa- ja metsätalousministeriö pitää tärkeänä, että työvoiman siirtyminen on mahdollista ja samalla esimerkiksi olemassa olevia koneita ja kalustoa voidaan käyttää muussa energiantuotannossa, kiertotaloudessa, vesien suojelussa ja ravinteiden kierrätyksessä.

Jatkovalmistelussa on erityisen huolellisesti tarkasteltava rajapintoja ja laajempaa yhteensovittamisen tarvetta myös jo olemassa oleviin rahoituslähteisiin kuten Business Finlandin kautta haettavaan energiatukeen ja siihen, miten energiatuki ja muut vastaavat tukivälineet ovat yritysten ja muiden toimijoiden hyödynnettävissä alueellisesti tasavertaisella tavalla.